

Рецензия

на проф. д.ф.н. Иван Добрев, член-кор. на БАН, определен за член на научно жури, което да осъществи процедура за защита на дисертационния труд на Росен Росенов Малчев, представен във Факултет по славянски филолози на Софийския университет “Св. Климент Охридски”, Катедра по кирилометодиевистика за присъждане на научната степен “доктор на филологическите науки”

Тема на дисертацията :

Напрежение в структурата на фолклорната вяра, агиолгия и демонология

В дисертацията с обем 361 стр. са поставени на разглеждане и са вложени научни сили и умения в няколко важни филологически направления — да се разясни демоничната същност на фолклорната представа “воден бик” в ареален и идеологичен аспект, да се проследи мотивът за змееборството в Рупчос, а също и взаимоотношението между битово и сакрално в обичая “здравичките” в село Югово в Средните Родопи, да се постави въпросът за “самодивия старец” в българското народно поверие, да се проследи сакралното безглавие в контекста на балканската и евразийската традиция, да се конфронтира книжовната и реалната география на принасянето на мощите на българския национален светец Иван Рилски. Пред нас е широк и интригуващ спектър от задачи и реализации, търсения и открития, предпазливи догадки и смели решения, обединени от много важна, подкупваща рецензента-критик черта, която предствя в най-благоприятна светлина дисертанта — той работи с изобилен, в повечето случаи лично събиран от него в продължение на десетилетия фолклорен материал и създава свои интерпретаторски модели. На фактите, щателно класифицирани и

грижливо обработени, се гради всичко, фактите, а не културоложките и структуралните пристрастия са в основата на научното предначертание на Росен Малчев, заради значимостта на фактите е и високата оценка, която заслужава трудът.. С прецизността си и отговорното си отношение към теренните данни, пропускам систематичността и трудолюбието, дисертантът следва най-доброто, което е създала българската народоука и българската филология изобщо, областта, в която самият той с досегашната си работа е внесъл съществен принос. Потърсено е и е намерено необходимото равновесие между общото и регионалното с убедително предимство на ареалния аспект. Опитното око на изследователя се пренасочва от нашия Северозпад към днешна Източна Сърбия, с която сме в прастаро племенно родство, щателно са издирени и намерени преломните линии между официално християнското и отделни ментални явления и нагласи, които са по-стари от самото християнство. Налице е и подчертан интерес към старинното у мохамеданите, което има древни български корени и би могло да е отражение на древни архетипове. Компетентно са разкрити и посочени полюсите на основното напрежение в работата на съвременния фолклорист, а и сред жителската маса, в която сме склонни да търсим прояви на народно творчество. Напрежението е между разрушената стара митологична система и желанието на съвременния човек да не прекъсва приемствеността си с традицията, връзката между спомена и днешния начин на живот — понякога миналото се възстановава в нови условия и полузабравеното се допълва с модерни инициативи. Напрежение има и между изследователския метод и живата словесна материя. Старото мислене, което се е осъществявало в тъждества и подобия, е подменено от въвеждане на причинно-следствени връзки, а това е

революция и на синтаксиса, разбиран в частен и в най-общ план. Често наричаме народно творчество нашите спомени за живота на отминалото поколение. В новия монтаж ще се появят напр. случаи, в които ролята на вездесъщите бабички във взаимоотношенията им със здравичките ще се поемат от някой авторитетен сред селяните си разпоредителен по-възрастен мъж. Очевидни са някои интересни интерференции в и без това разместените културни пластове — взети от едно място особености лесно се пренасят на друго място и се приспособяват към него. И народ, и учени искат да историзират нещата, за да им предатат вечност и понеже желанието е взаимно, нерядко намерението се осъществява. Любопитни са и някои прояви на филологическа синергетика, анкетьорът без да иска влияе на информатора и го подиква да му казва неща, каквито би му се искало да чуе. Но обективното и непоколебимо поведение на почти всички бабички, които ни разказват за “здравичките”, заслужава уважението ни и печели нашите симпатии. Информаторите на нашите диалектолози и фолклористи не са комформисти, но лесно могат да изпаднат в разностилие. Те са предани и верни на миналото и традицията, всичко, което принадлежи на миналото и традицията, дори и забравените песнички, които са пели заедно в училище, за тях са народно творчество.

Трудът е много добре структуриран, изложението е достъпно и ясно, с убедително формуирани изводи. Сполучливо е очертана междата между агиологията и демонологията. Но някои от термините, с които борави Росен Малчев, будят у мен, а и не само у мене, основателно възражение. Какво означават «фолклорна вяра», «фолклорно православно християнство», «фолклорна религиозност» и т. н. Преди повече от сто години Димитър Маринов простичко говори за българска народна вяра в песните и обичаите ... и толкова.

Епитетът «фолклорен», т. е. «обследван от фолклора, от народоуката, от фолклористите», превръща словесната материя в научен обект, но не придава истинност на дяловете в неразделното. На мястото на автентичното, виденото и чутото се появяват хипотезите, нещата, които никой не е виждал и не е чувал, а ние чакаме някой да ги потвърди. Това е може би напрежението между народната вяра и вярата на фолклориста, чието истинско призвание е достоверно да преразкаже онова, което разказва народът. “Фолклорна вяра” има в слабите наръчници по фолклористика. Да не насилваме народа да обяснява това, което сами не можем да обясним. С това не искам да кажа, че филологът изобщо трябва да се откаже от обяснения. За филологическо обяснение е нужна висока филологическа култура — опознаване на Веселовски, Марр, Фрейденберг, Пропп, с една дума на руската университетска натурална школа (историческо е само онова, което е родено от живота). Разбирам колко неактуално е всичко това днес, но науката, както и творецът на фолклорни произведения има памет.

Призвание, нека кажем и «напрежение» да бъде фолклорист Росен Малчев има и неговият труд доказва това. Забележките ми от общ характер не са пречка по справедливост и достойнство да оценя високо труда “Напрежение в структурата на фолклорната вяра, агиолгия и демонология”. Ще гласувам с ”ДА” на автора Росен Малчев Малчев да бъде присъдена степенята “доктор на филологическите науки”.

София

23.08.2015

проф. Иван Добрев